

37. Шевченко С. Нові легенди на Зинов'євщині // Етнографічний вісник. – Київ, 1928. – Кн. 7. – С. 142–145.
38. Штырков С. После «народной религиозности» // Сны Богородицы. Исследования по антропологии религии / Под ред. Ж. В. Корминой, А. А. Панченко, С. А. Штыркова. – Санкт-Петербург: Изд-во Европ. ун.-та в С.-Петербурге, 2006. – С. 7–15.
39. Якимович С. З есхатологічних настроїв // Життя і революція. – 1926. – № 2–3. – С. 113–118.

SUMMARY

Volodymyr Dyakiv

INVESTIGATION ASPECTS OF NATIONAL RELIGIOUSNESS IN SOVIET UKRAINE IN 1920–1930-s

The article outlines main investigation aspects of special reveals of Ukrainians' national religiousness at the background of Bolsheviks occupation in 1920-1930-s, reveals of religious movement and related spiritual creativity of those times, which arose and existed under governmental repressive policy influence against religion and church, Ukrainian peasantry etc., in particular while the Holodomor (murder by hunger) years 1932–1933. Political events and spiritual atmosphere in society affected traditional bases of Ukrainian people, first of all religious bases. Thereupon such soil gave birth to specific reveals of national religiousness.

Key words: national religiousness, religious movement, spiritual creativity, folklore, existence, repressions.

Єгрешій Олег Ігорович,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

АНТІН КНІГІНИЦЬКИЙ: ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ «МАЛОЇ ЛЮДИНИ». (релігійноцентричний аспект проблеми)

У статті надано історичний портрет галицько-українського поміщика Антіна Кнігиницького, який постраждав від репресій російської окупаційної влади 1915 р. Автор статті акцентує на потребі збереження традицій минулого, зокрема релігійності українців.

Ключові слова: Антін Кнігиницький, традиції, релігійність, методологія, «мала людина»

Перед сучасною людиною як ніколи гостро постає питання пошуку своєї ідентичності, а відтак обрання відповідного маневру в житті. Видається, що в глобалізованому постіндустріальному інформаційному світі людині напрочуд легко втратити себе, втратити основоположні істини, котрі залишалися незмінними упродовж віків, а відтак зійти на манівці. Ця проблема ускладнюється деструктивними впливами на свідомість людини з боку засобів масової інформації, які в сучасних умовах претендують на роль своєрідних дороговказів, «вчителів життя».

Зазвичай саме ЗМІ формують світогляд людини початку ХХІ століття, слугують своєрідними продукторами масової культури, котра стає непримиренним антагоністом культурній спадщині минулих поколінь. Масова культура, що наповнює повсякдення людини нашого часу призводить до своєрідного уподібнення людей, формує «нового героя нового часу», що заради гедоністичного способу життя, легкого заробітку нерідко відмовляється від багаторічних традицій, цінностей, що формувалися століттями. Нівеляцію традицій в сучасних умовах констатували автори історико-культурологічного видання «Прикарпаття спадщина віків: пам'ятки природи, історії, культури, етнографії» на чолі з головним редактором професором Миколою Кугутяком. Авторський колектив цією книгою намагався привернути увагу суспільства до тисячолітніх культурних надбань наших краян [9].

Ця проблема неминуче накладається на іншу – збереження пам'яті про історичну людину з метою вивчення досвіду життєдіяльності предків. Технологічний бум, котрий переживає наша цивілізація попри свої безумовні позитиви містить у собі й виразні негативи. На думку широкого суспільства, звертатися до спадщини предків начебто й не потрібно, бо в силу своєї консервативності історична людина «напевно не здатна нічого нового і модерного запропонувати». Тож нерідко молоде покоління вивчає історію доволі спрощено – мовляв можна вивчити окремі дати, прізвиська, події, історичні процеси і це означатиме широке володіння предметом. Разом з тим, те, що за кожною «сухою» датою, подією чи процесом стоїть конкретна людина з конкретним видом діяльності мало хто задумується. Тож втрачається мабуть найголовніша гуманітарна сентенція – «*Historia est magistra vitae*», тобто – Історія – вчителька життя. Дуже багато людей у своєму неувважному ставленні до історії обрали своєрідну тактику «спалення мостів за собою».

У цьому контексті варто торкнутися однієї із засадничих ознак галицько-українського суспільства, яка складалася впродовж століть – релігійності. Адже ніхто не заперечуватиме, що віра в Бога, дотримання норм християнської моралі в повсякденні для багатьох поколінь українців були загальноприйнятими і такими, що в жодному випадку не повинні піддаватися ревізії і сумнівам. Симптоматично, що на Синоді Української Греко-католицької Церкви, що проходив упродовж 2-9 вересня 2008 р. у Брюховичах, що біля Львова, питанню секуляризації та релігійного індиферентизму сучасного українського суспільства вдіялася особлива роль. Наводились уривки з енцикліки папи Римського Івана-Павла II – «*Redemptoris Missio*», де йшлося про євангелізацію в сучасних умовах, залучення до неї не лише священнослужителів, а й широке коло суспільства, особливо тих людей, що можуть більшою чи меншою мірою впливати на народні маси. Пріоритетними євангелізаційними принципами проголошувалися: свідчення, проповідництво, інкультурація, «наповнення християнською вірою повсякденного життя» та діалог [12]. Історики через екскурси в історичне минуле, акцентуючи увагу передусім на повчальних сюжетах релігійно-церковного життя спроможні принаймні якоюсь мірою реалізовувати окреслене.

Разом з тим, останнім часом на сторінках вітчизняних наукових видань з'являється інформація про вивчення доль не лише видатних осіб, а й пересічних людей. Так, наприклад у Києві 5 червня 2008 р. відбулася наукова конференція, котра мала назву «Великі і «малі» українці: особа в історії і сучасності». В своїй науковій доповіді директор Інституту біографічних досліджень Національної

бібліотеки України імені В.Вернадського Володимир Попик наголошував на потребі ширшого вивчення життєдіяльності якраз «малих» українців. Тобто йдеться про наукові історичні регенерації нікому невідомих людей, котрі десь «загубилися в історії». А провідний науковий співробітник цього ж інституту Світлана Ляшко на прикладі вивчення життєдіяльності українського вченого і громадського діяча І.Забеліна переконливо аргументувала, що «життя людини глибше ніж його життєпис». Інша українська дослідниця - Ольга Коляструк, котра є автором низки статей методологічного характеру зауважує, що історикам варто скеровувати свої дослідження на способи життя й екстремального виживання людей в умовах війн, революцій, терору, голоду тощо [10, с. 180].

Звичайно, щоб регенерувати життя «малих» людей минулого варто з особливою увагою відноситися до джерел походження приватних листів, щоденників, польових записів тощо. Ці першоджерела, на думку вже згаданої Ольги Коляструк, здатні «вихопити з життя такі факти, які з офіційних позицій уже не помічаються» і тому не беруться до уваги при аналізі [11].

Предметом нашого наукового зацікавлення стала громадська і просвітницька діяльність українського землевласника, поміщика (дідича) Антіна Кнігиницького, який проживав у селі Грабовець, що на Богородчанщині. Донедавна тільки окремі старожили села знали, що на старому, уже десятиліття недіючому цвинтарі спочиває саме Антін Кнігиницький, оскільки пам'ятник, споруджений на могилі був суттєво знищений. Завдяки сприянням місцевих жителів пам'ятник було відновлено і він набув свого первісного вигляду. До сих пір пам'ять про А.Кнігиницького зберігали тільки окремі старожили села і не існувало жодної більш-менш значимої науково-публіцистичної статті. Окремі згадки про нього мають радше спорадичний та епізодичний характер. Утім доводиться констатувати, що першоджерел, які б дозволили випукло охарактеризувати наукову біографію цієї людини все ж обмаль.

Актуальність даної розвідки полягає у тому, що через з'ясування біографії однієї конкретної людини котра жила в конкретну добу реально ширше з'ясувати окремі аспекти загальних історичних процесів (ітиметься передусім про події Першої світової війни а також міжвоєнний період). Тобто прагнутимемо застосувати принципи холізму і есенсіалізму. З'явиться, зокрема, можливість з'ясувати нові подробиці політики російської адміністрації в Галичини і на Прикарпатті зокрема, окремі грані культурно-просвітницької діяльності українських товариств та організацій в міжвоєнний, а також торкнутися питання українсько-польських стосунків в регіоні. Можна поглянути на ці питання так би мовити під іншим ракурсом – через долю окремої нікому невідомої особи. Тобто з'явиться можливість через одиничне глибше пізнати загальне.

Можемо судити, що Антін Кнігиницький народився у 1867 р. в селі Грабовець Богородчанського повіту. Навчався в українській гімназії в Станиславові, згодом Стрию. Юридичну освіту здобув у Львівському університеті. Після закінчення навчання, він повертається до своєї малої батьківщини, стає доволі великим (як для місцевого масштабу) землевласником. Так майно А.Кнігиницького дорівнювало приблизно 100 моргів землі і 20 моргів лісу, а також поміщику належали господарські будівлі. Усе майно А.Кнігиницького оцінювалося в 140 моргів (поле, хутір і ліс). Австрійська адміністрація оцінила усе майно поміщика на 150 тис. корон [3, С.158].

Український землевласник провадив активну громадсько-просвітницьку роботу. Зокрема він став першим головою читальні «Просвіти» в с. Грабовець (виникла 2 січня 1894 р.). Як писав український часопис «Ілюстративний народний календар товариства «Просвіта» у 1916 р., А.Кнігиницький «був взірцевим громадянином-господарем, хлопоманом з великою популярністю у селянства» [3, С. 158]. Зазначається також, що завдяки організаційним навикам А.Кнігиницького «батьківська маєтність» стала в околиці взірцем господарності» [3, С. 158].

У господарчі справи А.Кнігиницького та в його громадську діяльність втрутилася Перша світова війна. У вересні 1914 р. російські війська зайняли Львів. В окупованих західноукраїнських землях було створено Галицько-Буковинське генерал-губернаторство, а генерал-губернатором став, як відомо, давній покровитель москвофілів граф Олексій Бобринський. 18 вересня 1914 р. генерал-губернатором було видано циркуляр, в якому наказувалося закрити в Галичині всі українські й польські навчальні заклади та громадські інституції. У державних установах і навіть церквах заборонялася українська мова. Окупаційний режим посилювався зі створенням на початку 1914 р. жандармського відділу при генерал-губернаторстві, який розпочав переслідування українських громадських діячів. Так, протягом кількох місяців Галичині було проведено 1200 арештів і 1000 обшуків, 578 осіб було вислано вглиб Росії. 20 червня 1915 р. було видано ще жорстокіше розпорядження. Військам, що залишали Галичину, наказувалося всіма можливими способами спонукати населення до відходу з російським військом, тобто забирати худобу, коней, вироби з бронзи, міді тощо. Відбирали також продовольство, а те що не можна було забрати – підлягало знищенню [7, С. 152].

Взимку 1915 року російська кавалерія вдерлася в село Грабовець, прагнучи наживитися грішми, пограбувати маєтки місцевих українських землевласників. Одним з них виявився якраз Антін Кнігиницький. Як фіксує часопис «Ілюстрований народний календар» товариства «Просвіта», російські солдати, увійшовши до маєтку А.Кнігиницького вимагали в нього гроші. Більше того, морозного вечора російські солдати вивели його на двір, роздягнули до сорочки і «прикладали кинжала до грудей» [3, С. 158]. У результаті чого А.Кнігиницький простудився і захворів на запалення легенів. Усі намагання лікарів врятувати життя українському землевласникові виявилися марними і 12 лютого 1915 року А.Кнігиницького не стало.

За тиждень до смерті А.Кнігиницький запросив до себе чотирьох селян, і в усній формі означив контури свого заповіту. Згодом він висловив побажання цей заповіт оформити в чотирьох примірниках, кожен з яких він підписав власноручно і роздав усім чотирьом селянам. Заповіт, зокрема, містив таке: «Не маючи ні жінки ні дітей, постановляю щоби мій маєток, який складається з ґрунтів, положених в Грабівци ... і в Горохолині ...перейшли на власність Т-ва «Просвіта» у Львові – то єсть установа товариство Просвіта дідичем мого маєтку. Воно має розпарцелювати поле між селянами, а з узисканих грошей має утворити стипендії мого імені. До стипендії маю першенство мої іменинники, коли їх не було, то селянські діти з села Грабовець, а коли би тих не було, то кожний ученик або студент університету української народності може о тій стипендії убігатися ...» [3, С. 158]. А Кнігиницький також заповів аби усіма фінансовими питаннями після його смерті займався його родич – рідний брат батька – Жигмунт Кнігиницький, котрий управляв маєтком у с. Лядське

Шляхетське (сучасне с. Липівка). Саме він готівку (7 490 австрійських корон), котра знаходилася в Ощадній касі в Богородчанах мав передати у розпорядження товариству «Просвіта». Крім Ж.Кнігиницького до Тимчасової управи майна було призначено селян – Прокопа Квасняка і Петра Маяковського, а також свого приятеля – юриста за фахом Дем'яна Охрімовича. Крім того, український поміщик заповів аби його похорони відбулися якомога скромніше, «місцевим селянським звичаєм в домовині, збитий з чотирьох згиблених дощок» [3, С. 158].

Словом, майно А.Кнігиницького мало бути продане, гроші закладені в банку, а з відсотків повинні б виплачуватись стипендії. Виконавцем цього заповіту мав бути Головний Виділ товариства «Просвіта», багатолітнім членом якого і являвся А. Кнігиницький.

Після смерті українського землевласника Головний Виділ товариства «Просвіта» приступив до реалізації задумів покійного. Невдовзі за кошти, які залишив А.Кнігиницький «Просвіті» (7 490 Корон) було відреставровано ряд будинків у селі Грабовець. Щоправда лихоліття Першої світової війни позначилися й на становищі майна, котре належало культурно-просвітницькому товариству «Просвіта». Так, у 1916 р. згорів магазин і стодола в с.Грабовець, які допомагав зводити якраз А.Кнігиницький, а в період Другої Речі Посполитої староство в Богородчанах, попри спротив товариства «Просвіта», експропріювало навіть ряд матеріалів які призначалися для ремонту будівель у селі. Так, зі стайні у селі за розпорядженням польських урядових структур було знято бляшаний дах і покрито ним приміщення повітового виділу у Богородчанах [4, С. 176].

Після смерті А.Кнігиницького майнові питання вирішував спочатку юрист зі Станиславова Іван Мандичевський, а від 1918 р. майнові питання цілком перейшли до Головного Виділу культурно-просвітницького товариства «Просвіта». Зокрема чимало для впорядкування маєтності товариства зробив довголітній член цього товариства Володимир Рев'юк [4, С. 177].

Довгі роки гостра боротьба тривала і щодо упровадження в життя названого вище Стипендіального фонду імені Антіна Кнігиницького. По-перше, польські власті упродовж 1920-х рр. у селі проводили парцеляцію іншого маєтку і начебто не хотіли здійснювати дві парцеляції водночас. По-друге, місцеві селяни, на думку польських властей, через «економічний застій, брак кредиту, й упадок цін селянських продуктів» виявилися неготовими до такої операції. Очевидно, що польська влада просто затягувала з парцеляцією ґрунтів. Утім існує й третя версія. Зокрема, парцеляція затримувалася нібито через те, що заповіт А. Кнігиницького не набув юридичної сили, а відтак далека родина намагалася оспоровати цей заповіт. Володіємо інформацією, що між ріднею і Головним Виділом товариства «Просвіта» упродовж 1921-1922 р. тривала судова тяганина. Зрештою суд визнав такі спадщину А.Кнігиницького за товариством «Просвіта» [4, С. 177].

Разом з тим, історичні першоджерела свідчать, що починаючи з 1922 р. Головний Виділ товариства «Просвіта» віддав в оренду поля зі спадщини А.Кнігиницького місцевим селянам. Приміщення, котрі за волею А.Кнігиницького перейшли товариству «Просвіта» спочатку винаймала філія Товариства «Охорони Дітей і Опіки над молодіжжю», а від 1925 р. приміщення на шість років було передано в оренду Товариству «Непорочного Зачаття» для утворення сиротинцю, котрим опікувалися б Сестри Служебниці. До слова, Товариство «Непорочного Зачаття» перебувало під

покровительством станиславівського єпископа Григорія Хомишина. Це товариство здійснило в будинку ремонт і впродовж міжвоєнн у приміщенні працював сиротинець для місцевих селянських дітей. Крім того, товариство «Просвіта» у міжвоєнний час виділило площу під будівництво власної читальні, а також будівельний матеріал для спорудження будинку культурних заходів [4, С. 178].

Зазначимо також, що протягом 1920-1930-х рр. при читальні товариства «Просвіта» у с. Грабовець діяли театральний гурток, хор, гурток сільського господарства, гурток «Рідної Школи». Театральний гурток ставив п'єси І.Котляревського «Наталка-Полтавка», М.Старицького «Ой не ходи Грицю...», «Циганка Аза», Т.Шевченка «Назар Стодоля», п'єси І.Тобілевича і М.Кропивницького. Керував театральним гуртком секретар читальні «Просвіти» Микола Матківський, а хором читальні керував Костянтин Патер, уродженець Вінничини, сотник армії УНР, а пізніше воєк УПА. За ініціативою членів товариства «Просвіта» в с. Грабовець у 1926 р. було створено спортивне товариство «Луг», до складу якого входили місцеві дітяч: М.Матківський, Г.Рожук, І.Гуцуляк, І.Ясінський, С.Кузан та інші. У селі функціонував також кооператив, який налічував 700 членів [5, С. 8]. Селяни купували товари першої необхідності лише у своєму кооперативі, хоч недалеко була польська крамничка. Як відомо, девізом українського кооперативного руху був вираз «Свій до свого по своє».

Культурно-просвітницьке товариство «Просвіта» у селі в міжвоєнні роки розгорнуло широку діяльність. Так, у с. Грабовець щороку відзначали Шевченківські дні, проводилися концерти на честь пам'ятних дат. Польська адміністрація намагалася пригальмувати культурно-просвітницьку роботу в селі. Так, на активних українських громадських діячів накладалися польською адміністрацією штрафи. Наприклад, провід кооперативу та читальні «Просвіти» могли покарати за те, що 3 травня і 11 листопада (польські державні свята) на своїх будівлях ті не вивішували польського прапора. Або керівництво аматорського театрального гуртка і місцевого хору було покарано за «порушення» «нічного спокою», тобто за вечірні репетиції. Штрафи могли накладатися також через те, що місцеві театральні-аматори нерідко у вечірню пору вирушали до сусідніх сіл з театральними виставами чи концертом. Таким чином, культурно-просвітницьке товариство «Просвіта», біля основ якого стояв А.Кнігиницький, виховувало покоління свідомих українців, зокрема, учителів, інженерів, юристів [5, С. 8].

Варто також додати, що за кошти товариства «Просвіта» 15 серпня 1926 р. на цвинтарі в с. Грабовець було урочисто відкрито пам'ятник на могилі А.Кнігиницького. На відкритті, зокрема, були присутності місцеві мешканці, жителі сусідніх сіл, представники товариства «Луг», делегати філії товариства «Просвіта» з Богородчан. На відкриття пам'ятника приїхав також представник Головного Відділу товариства «Просвіта», майбутній голова цього товариства – Іван Брик. Надмогильний пам'ятник було освячено священиками Греко-католицької Церкви Іваном Лісовський та Володимир Винявський [6].

Час показав, що заповіту А.Кнігиницького по великому рахунку так і не було виконано. А отже задуму українського землевласника і громадсько-культурного діяча щодо призначення стипендіальної допомоги українським дітям так і не було втілено в життя. Виною цьому став імовірно несприятливий збіг різних, на перший

погляд, не пов'язаних між собою обставин. Тут, зокрема, і юридичні колізії, пов'язані з укладенням самого заповіту, і затягування з невідомих причини філією товариства парцеляцію ґрунтів, котрі належали А.Кнігиницькому. Однак головною причиною, на наш погляд, виявилася дискримінаційна політика польських урядових структур, котрі не бажали сприяти розгортанню українського національного руху в с. Грабовець. Утім очевидне одне – «благородний передсмертний маневр» А.Кнігиницького, його активна громадсько-культурна діяльність, яку він провадив наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття в якості голови культурно-просвітницького товариства «Просвіта» посприяла таки підняттю національно-патріотичного духа як в селі Грабовець зокрема, так і на Богородчанщині в цілому. Приклад тому – активна громадсько-просвітницька праця, яку провадили в селі різні українські установи у міжвоєнний період. Причому, як уже зазначалося, більшість будівель, в яких розташовувалися різні українські організації або зводилися або ремонтувалися за рахунок коштів, залишених А.Кнігиницьким.

Звісно, що портрет А.Кнігиницького аж ніяк не відтворено. Бракує передусім історичних першоджерел, практично не збереглося автентичних речей, які належали А.Кнігиницькому. Разом з тим, іноді вистачає й регенерації одного вчинку людини, аби уявити її портрет. Переконані, що таким вчинком виступає якраз заповіт українського землевласника. А.Кнігиницький розумів, що в разі смерті з матеріальних речей не забере з собою нічого окрім «чотирьох згильованих дощок». Відтак прагнув зробити добро для своєї малої батьківщини, підняти рівень національної свідомості своїх односельців. Уважаємо, що в нашу меркантильну, споживацьку пору, де на перше місце зазвичай виступає матеріальне, а не ідеальне, вивчення історії життя А.Кнігиницького має виразну дидактичну природу. Це саме той випадок, коли на гадку спадає запропонована нами вище відома теза – «*Historia est magistra vitae*», тобто історія – вчителька життя.

Ні в якому разі не хочеться бути ментором, але чомусь жевріє думка, що подібні християнські сентенції, які нині сприймаються як щось доволі далеке і «екзотичне» мають в сучасних умовах серйозне значення. Наважимося на припущення, що іноді змістовна, в пору запропонована фраза може докорінно змінити мислення людини, а отже до певної міри і її життя.

1. Польові записи. Важинська Стефанія Михайлівна. 1926 р.н. Жителька с. Грабовець. Проживає на вул. Франка, 14. Освіта початкова.
2. Польові записи. Ясінська Марія Антонівна. 1923 р.н. Жителька с. Грабовець. Проживає на вул. Бойчука, 56. Освіта початкова.
3. Ілюстрований народний календар Товариства «Просвіта». – 1916 р.
4. Життя і знання. – 1934 р. – Рік VII. – Ч. 3.
5. Ровенко О. На лівому березі річки Бистриці // Слово Просвіти. – 2008. – Ч. 52. – 25-31 грудня.
6. Галицька Просвіта. – 2005. – 1 грудня.
7. Місюра І. Політика російського окупаційного режиму на західноукраїнських землях у 1914-1915 рр. // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітний часопис. – 2002. – № 7. – С. 149-153.
8. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (ХІХ ст. – 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.

9. Прикарпаття спадщина віків: пам'ятки природи, історії, культури, етнографії. Історико-культурологічне видання. Автор ідеї та головний редактор Микола Кугутяк. – Львів: «Манускрипт-Львів». – 2006. – 567 с.
10. Коляструк О. Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці // Український історичний журнал. – 2007. – № 6. – С. 174 - 184.
11. Коляструк О. Документи особового походження як джерела з історії повсякденності // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 145 - 153.
12. Підсумки Синоду УГКЦ // Нова зоря. – 2008. – № 37. – 19 вересня.

SUMMARY

The historical picture of the Galician Ukrainian landowner Antin Knihynytskyi is depicted in the scientific article. He suffered from the repressions of the Russian occupation power of 1915. The author of the article focuses on the necessity of keeping traditions of the past in particular the religiousness of Ukrainians.

Key words: Antin Knihynytskyi, traditions, religiousness, metodologie

Сергій Єсюнін,

*провідний науковий співробітник
Хмельницького обласного краєзнавчого музею*

СПОРУДЖЕННЯ ТИПОВИХ ПОЛКОВИХ ХРАМІВ У РАЙОНІ ДИСЛОКУВАННЯ 12-ГО АРМІЙСЬКОГО КОРПУСУ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Розглянуто процес церковного будівництва полкових храмів Православної Церкви в районі дислокування 12-го армійського корпусу на території Південно-Західного краю Російської імперії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: військові храми, Православна Церква, 12-й армійський корпус, Південно-Західний край.

Окремі аспекти й загальні риси стану Православної Церкви у Південно-Західному краї (Київська, Подільська та Волинська губернії) у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. розкривають у своїх працях чимало дослідників. Водночас питання щодо виникнення та історії православних храмів військового відомства, які суттєво впливали на формування духовно-релігійного середовища населених пунктів, залишилося поза увагою науковців. Можна назвати лише одну фундаментальну працю з 1913 р. священника Г.Цитовича [14], яка має історико-описовий характер. Особливо цікавим, на наш погляд, є будівництво стаціонарних православних храмів військового відомства за типовими проектами наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Розглянемо цей процес на прикладі 12-го армійського корпусу, який дислокувався на території Південно-Західного краю.